

Рецензия

По конкурс за заемане на академична длъжност „доцент“ по 3.3 Политически науки (Международни отношения), обявен в ДВ, бр. 61 от 2.08.2022 с явил се единствен кандидат гл. ас. д-р Мира Здравкова Кънева

От професор Антоний Тодоров, д.п.н., Нов български университет, специалност 3.3. Политически науки

Участничката в конкурса д-р Мира Кънева се дипломира като магистър по международни отношения през 2007 и магистър по право през 2009 г. в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2013 г. защитава успешно дисертация за ОНС „доктор“ на тема „Меката сила: новото измерение на силата в международните отношения през 21 век“. Между 2010 и 2014 г. е асистент в СУ, а оттогава до днес – главен асистент. През 2016 г. е специализирала във във Френския институт за международни отношения в Париж (IFRI). Напомням това, което е известно от документацията по конкурса, за да подчертая, че става дума за една изключително последователна в научното си развитие и научните си интереси млада изследователка и преподавателка.

За конкурса кандидатката представя като основен хабилитационен труд монографията „Границите в международните отношения“ („Гутенберг“ 2022, 339 с.), но заедно с това още 21 публикации, сред които и монографията „Българските практики и дискурси относно границите в контекста на европейската бежанска криза (2015–2017)“, разработена след специализацията ѝ във Франция (изд. на СУ, 2018, 94 с.). Тези публикации са след защитата на докторската ѝ дисертация, всички са в научни издания в България и чужбина и трябва да бъдат взети под внимание от рецензента.

Основни изследователски полета

В представените публикации бих могъл да разгранича три основни полета в изследователската дейност на д-р Мира Кънева:

1. Изследването на границите (поле на изследователска идентичност).
2. Изследването на типовете мека и твърда сила.
3. Изследвания върху сигурността и нейните измерения.

И трите полета са свързани, те се припокриват, което показва както последователност в изследователските интереси на кандидатката, така и разбирането, че всяко отделно поле на изследванията няма как да не бъде съпътствано от близки полета, чието проучване допринася за разбирането на основното.

Изследване на границите

Несъмнено рецензията би трябвало да започне с основния хабилитационен труд, представената монография „Границите в международните отношения“, но също така и да има предвид, че още 9 представени публикации са в тематиката на основния труд. А тематиката, накратко, са „границите“. Поставям ги в кавички, защото думата назовава, както аргументира успешно авторката, различни реалности, обективни и интересобективни.

Още във въведението монографията настоява върху една констатирана промяна в изследователските интереси в областта международните изследвания – от особеното значение на темпоралните аспекти на явленията към нарастващото значение на техните пространствени аспекти. Това заявление несъмнено трябва да подкрепи основанията за монографията, посветена на границите, която се вписва и в поредната обособяваща се научна дисциплина (или под-дисциплина или най-добре интер-дисциплина) наречена „изследвания на границите“ (border studies, което сякаш естествено се вписва в един ред от подобни феномени или нови изследователски полета като gender studies или migration studies). Всъщност тези нови изследователски полета претендират за автономия, не защото са в някакъв остър конфликт за надмощие с утвърдените класически дисциплини, но най-вече защото са по замисъл интер-дисциплинарни, не могат да бъдат подведени към нито една от обичайните (?) университетски дисциплини. Но не е ли това началото на пътя на всяка една научна дисциплина изобщо, от момента на приключването с убеждението във възможността за енциклопедизъм?

Монографията несъмнено е принос към конструирането в българската наука на едно ново изследователско поле – изследването на границите. И макар основният замисъл да е изследването на границите именно в международните отношения, авторското усилие неизбежно надхвърля значително тесните граници на политическата теория и представя едно по-мощно разсъждение (философско, историческо, антропологическо, социологическо, психологическо) върху феномена на границите.

Авторката несъмнено владее отлично своето изследователско поле. Цялата първа част на монографията представя систематизирано и с разбиране методологическите подходи, включително в тяхната еволюция и конфликти, по темата за границите, за пространството и времето. Разбира се, геополитиката, разбирана като плуралистично и противоречиво изследователско поле, е фокус на този „обзор на литературата“. Д-р Мира Кънева се позовава на други мащабни обзори на геополитическите изследвания, като приема една историческа последователност от класическата геополитика към съвременната геоикономика и критическа геополитика. Но обръща внимание и на феномени на възвръщане към една ретро-геополитика, реакционна по своята природа, каквато е геополитиката на новоевразийското движение.

Втората глава на монографията се занимава с понятията, които съпътстват едно широко разсъждение върху границите. Тази част показва едно много добро умение да се работи с понятията – едно основно качество на изследователя. Систематично се анализират понятията като пространственост-пространство, териториалност-територия, де(ре)териториализация. Разбира се тази работа с понятията има за цел да конструира една истинска понятийна система около основното понятие на изследването – границата. Д-р Мира Кънева отбелязва, че границата е „символна форма на териториалността, която включва в себе си посока в пространството и заявление за притежание или изключване“, т.е. могъщ властови инструмент.

Така както английският език (поради специфичния политически опит на английското общество) разграничава с три различни думи трите основни измерения на политическото (polity-policy-politics), по същия начин монографията третира свързаните измерения на границата чрез три различни думи в английския език: (border – boundary – frontier). Оттук авторката умело развива и тематиките на други свързани понятия като съседство и приграничност (лимитрофна територия), за да отведе, но вече в следващата глава към разграничаването като културно-идентичностен феномен. Работата върху понятието за граница е развита в дискусията на естествените, сухоземните, морските, речните, въздушните, космическите и киберграниците. Последното е особено интересно и си заслужава да бъде развито в по-голяма степен, доколкото става дума за нематериални, но действителни граници.

Наред с работата върху понятията, д-р Мира Кънева мобилизира като инструмент за анализ на понятията теоретичните школи в международните отношения: реализма, транснационализма и структурализма. Това са и три основни перспективи на конструиране на разбирането за граници: разделителна линия на властта, пропусклива мембрана на взаимодействието или виртуална линия на дискурса. Въпросът към изследването тук би бил, каква е предпочитаната теоретична перспектива – изглежда това е транснационалистката, но може би е полезно тя да бъде по-експлицитно обяснена.

В третата глава на монографията д-р Мира Кънева изтъква завършекът на своята изследователска програма: „произвеждането на значения чрез дискурси и практики в конкретни емпирични случаи, които илюстрират усложняването на границите от един линеен международен регулативен инструмент в комплексен международен режим, по същия начин по който теорията извървява пътя от материалистичната парадигма на реализма (borders) към конструктивизма и критическата теория (bordering)“. Ще оставя настрана внушението, че има някаква линейна еволюция на теорията от позитивизъм към конструктивизъм, макар да е вярно, че напоследък социалният конструктивизъм е преобладаващата парадигма в изследванията на социалните науки.

В тази глава авторката разгръща разсъждението си към такива важни съвременни теми на изследванията като механизмите на одругостяването (едно добро предложение за превод на othering), но и на секюризацията и ефектите на пандемията върху мисленето на

границите. Тук патосът е към такива усилващи се практики на съдържане на трансграничните миграции и бежански вълни като издигането на гранични стени и огради, ограждането на лагери, огражденията за задържане в граничните зони, обособяването на мигрантски острови и други ново(старо)въведения, които като цяло противоречат на една оптимистична визия за глобализацията като отваряне на границите.

Няма съмнение, че представената монография е едновременно качествено изследване, но и качествен университетски източник за обучение, тя е действителен хабилитационен труд.

Разбира се, значителна част от нейните тематика са представени за обсъждане от академичната общност в най-малко 8 от представените по конкурса статии и студии, някои от които публикувани на английски език. Техните тематика показват и връзката на основната тема за границите с двете други изследователски полета на д-р Мира Кънева: меката сила и сигурността.

Меката сила

Този вече банализиран термин се разпространява от края на Студената война, когато Дж. Най го популяризира в своята книга за променящата се природа на американската сила. „Меката сила“ е тема в поне 5 студии, предложени като аргументи за конкурса, две от които са публикувани на английски език. Студията от 2013 г. „Проблемът за „меката“ сила в международните отношения и ролята ѝ във философията и практиката на политиката за сигурност на ЕС“ дефинира обекта си като „набор от възможности за оказване на преобразователен ефект в съгласие с волята на другите, без да се прибегва до осезаема или неосезаема принуда“. Оттук в последващите студии се разгръща по отношение на границите (студия в „Съвременно право“, 2013) и като основополагащ принцип в ЕС (студия в колективен сборник на СУ, 2014).

Изобщо изследванията върху меката сила, макар и в списъка с публикациите да заема по-скромно място, си заслужава да бъдат развивани като несъмнено перспективна насока.

Сигурността

Сред представените статии и студии поне 5 третират различни аспекти на сигурността. Това също е поле на нарастващ академичен интерес, както в областта на изследванията, така и в областта на университетското образование. Темата се третира от авторката на студиите в няколко паралелни аспекта: европейската сигурност, човешката сигурност и сигурността в режима на извънредност (около пандемията на Ковид-19). Ще подчертая, че по отношение на човешката сигурност, този въжен за транснационалистката школа аспект на сигурността изобщо, авторката застъпва тезата, че „човешката сигурност е неразривен елемент от новия стратегическия дискурс и практиките на Европейския съюз“. Това несъмнено е във връзка с „меката сила“ на Европа.

Във всичките тези аспекти д-р Мира Кънева демонстрира професионализъм, познаване на изследователското поле, научна добросъвестност. Тук ще добавя и участието ѝ в 7 изследователски проекта, сред които на един е и ръководител („Предизвикателства и перспективи пред българското участие в ООН: правно-политически анализ“, 2019).

Преподавателски опит

Хабилитацията предполага както изследователски професионализъм и постигането на определени научни стандарти, така и преподавателска работа и умения.

От представените документи е видно, че д-р Мира Кънева е натрупала вече немалък опит като преподавателка в СУ (от 2010 г. досега). Тя участва в 8 специализирани курса, от които води 3 на английски език. Освен това справка посочва, че е била научна ръководителка на 8 дипломни работи на студенти от ЮФ на СУ.

От информацията, която успях да получа, може да заключи, че д-р Мира Кънева се ползва с уважението на своите колеги и студенти.

Заклучение

Като имам предвид качеството на представената като основен хабилитационен труд монография, но изобщо качеството на изследователската и преподавателската дейност на гл. ас. д-р Мира Кънева, съм убеден, че притежава всички качества, необходими за заемането на академичната длъжност „доцент“ по международно право и международни отношения. Ако СУ „Св. Климент Охридски“ я назначи, със сигурност ще има една отлична хабилитирана преподавателка в тази важна за социалните науки област.

проф. Антоний Тодоров, д.п.н.